УДК 78.482

Назарій Любінець

«MOTION TRIO» В КОНТЕКСТІ СУЧАСНОГО ПОЛЬСЬКОГО АКОРДЕОННОГО ВИКОНАВСТВА

Досліджуються тенденції розвитку польської акордеонної школи другої пол. XX – поч. XXI століття. Розглядаються стилістичні особливості і новаторські прийоми гри у творчості польських композиторів-акордеоністів. Аналізується творча діяльність колективу Motion trio*, який демонструє навий підхід до використання акустичних можливостей інструменту. На основі вибраних творів з репертуару* Motion trio *розглядаються нові прийоми гри і нетрадиційні способи звуковидобування.*

Ключові слова: *польська акордеонна школа, Motion trio, акордеонне мистецтво, камерно-інструментальні ансамблі.*

Камерно-ансамблеве акордеонне виконавство набирає щораз більшої популярності, розширюючи палітру виконавських можливостей ще донедавна дуже традиційного інструменту. Серед закордонних ансамблів провідне місце займає польське акордеонне тріо *Motion*, якому вдалось вивести цей інструмент на якісно новий рівень, розширити акустичні можливості інструменту, застосовуючи експериментальні прийоми звуковидобування. І сьогодні *Motion trio* демонструє високі здобутки акордеонного мистецтва. Вони змогли не тільки знайти нове звучання інструменту, але й здобути широку підтримку своїх новаторських поглядів як серед музикантів-професіоналів, так і серед аматорів. Відсутність у літературі окремих досліджень, присвячених виконавському стилю *Motion trio*, і значимість здобутків польського ансамблю в розширенні виразових можливостей інструменту зумовлює актуальність дослідження. Важливо дослідити їх творчий шлях у контексті становлення польської акордеонної школи другої пол. XX – поч. XXI століття, проаналізувати методи і засоби музичної виразності та виконавську специфіку *Motion trio*.

Мета статті – виявити особливості виконавського стилю *Motion trio* і новаторство у застосуванні нових засобів, прийомів гри на акордеоні в контексті розвитку акордеонного ансамблевого виконавства останніх десятиліть.

Сучасне акордеонне мистецтво являє собою неповторний і багатогранний пласт світової музичної культури. Зокрема в Польщі акордеонне мистецтво за останні десятиліття здійснило вагомий і якісний прорив у сфері як виконавської, так і композиторської діяльності, запустивши процес створення оригінального репертуару на основі традицій академічної музики. Важливим чинником у розвитку акордеонного мистецтва стала поява багатьох самодіяльних акордеонних колективів, які концертували не тільки в Польщі, але також і за кордоном. Наприкінці 50-х років активну роботу у співпраці з композиторами розпочав Володимир Лех Пухновський, замовляючи оригінальні композиції для акордеону в різних композиторів. В 60-х роках на польській акордеонній естраді домінують такі традиційні музичні форми, як сонатина, сюїта, прелюдія. Більшість творів була написана для акордеону з готовою басо-акордовою системою. Винятком є «Адажіо» з циклу *Три твори* Б. Пшибильського, в якому композитор використовує дві версії партії лівої руки, написані для басо-акордового акомпанементу і готово-виборної системи.

Поступово талановиті виконавці стали найбільш рушійною силою польської акордеоністики: віртуозно демонструючи можливості інструменту, вони змогли зацікавити композиторів, які до того взагалі не створювали композицій для акордеону. Польські композитори, відійшовши від трактування акордеону передусім як народного інструменту, значно поглибили виконавські можливості акордеону і створили оригінальну музичну літературу, знану і високо ціновану в цілому світі. Загалом можна виділити щонайменше три чинники, які зумовили розвиток акордеонної музичної літератури в Польщі:

– замовлення від приватних осіб, установ, фестивалів та ін.;

– індивідуальність виконавців, їхня висока майстерність;

– композиторські конкурси [8, с. 12].

Розглядаючи стилістичні паралелі між акордеонною музичною літературою і напрямом композиторської творчості у Польщі за останні 50 років, потрібно констатувати факт, що акордеонна творчість протягом довшого часу залишалася в певному стилістичному запізненні по відношенню до розвитку сучасної польської музики. Ця проблема не є виключно польською, а стосується майже всієї світової акордеонної літератури. Аналіз співставлення акордеонної музики із сучасною свідчить, що процес залучення акордеонної музики до сучасних течій музичної творчості відбувався в різних країнах у різний спосіб. Найшвидше він проявився у скандинавських країнах, де серед творців акордеонної музики опинилися такі відомі постаті, як норвежський композитор Арні Нортгейм/Nordheim, датський композитор Поул Олсен/Olsen та ін. Їхні поодинокі твори в 60-х роках засвідчили пануючі у той час стилістичні тенденції. Більше таких композицій з'явилося в наступному десятиріччі, але найбільшу взаємодію між творами для акордеону і напрямом сучасної музики можемо констатувати лише у 80-х роках. Ці ж тенденції проявляються і в польській музиці.

Поєднання акордеонної музики з сучасними музичними течіями в Польщі можна віднести до середини 70-х років. Творчість Анджея Кшановського найбільше відповідала пануючим у той час стилістичним тенденціям, а самого композитора зачислили до нового покоління кращих польських композиторів. Як зазначає Е. Росінська, в цей період також з'являються такі композитори, як А. Добровольський, З. Барґельський, Е. Богуславський, Б. Шеффер [8, с. 45]. Саме ці композитори починають використовувати у творах для акордеону таку ж музичну мову, як і в сучасній музичній творчості. До дебюту Кшановського домінували традиційні композиторські прийоми – розширення тональності, класичні форми, використання доволі обмежених можливостей стандартного акордеону. Творчість Анджея Кшановського, яка принесла різкі зміни в стилістику акордеонної музики, стала вагомим чинником і мотивацією для інших композиторів до пошуку нових можливостей, що коренилися в особливостях самого інструменту. Відкриття нових горизонтів можливостей акордеону призвело до появи такого явища, як сонеризм. Цей напрямок в акордеонній музиці появився в першу чергу завдяки композиторам-акордеоністам, які активно займалися пошуками й експериментами з різнобарвним звучанням [2, с. 32]. У 80-х роках сонеристика стає провідною технікою у багатьох композиторів. Появляються нові наукові праці, серед яких робота Януша Патера «Сонеристичне

значення концертного акордеону в контексті сучасної акордеонної літератури» [6, с. 16].

Проте вже в 90-х і 2000-х роках можна спостерігати повернення від більш радикальних методів до традиційної музики, її мелодики, краси звуку, співзвуччя, фрази. Прийшов час синтезу традицій з відкритими недавно технічними ресурсами. Стильові особливості польської акордеонної музики найбільш яскраво проявилися у творчості Збігнєва Барґєльського, Едварда Богуславського, Богдана Довлаша, Кшиштофа Ольчака, Анджєя Кшановського та ін. Для їх творчості характерною є авангардна музична мова, соноризм, центрична система, новий тип фактури, нетрадиційні способи звуковидобування, а саме: зміни регістру в процесі звучання звуку, вібрато, тремоло, використання крайніх регістрів інструменту, кластерне глісандо, новий спосіб артикуляції, так звані імпульси (ціле віяло звуків при ударі по корпусу інструмента). Також вагомим чинником виконавського поступу є поєднання акордеону з різними інструментами і нетрадиційними інструментальними складами, а саме: акордеон і орган, перкусія, групи смичкових інструментів, мідних інструментів, голосу, а також магнітофонної стрічки та комп'ютера [7, с. 34]. Так, прикладом можуть слугувати твори С. Качоровського, зокрема авангардний *Unity-form* для акордеонного тріо, *Impressio*, у якому до тріо долучається сопрано соло, *Pezzo alla tango* (1991) і *Ragtime* (2000) для скрипки, гітари та акордеону, *Scherzino* (1997) для акордеону і кларнету тощо [3, с. 352].

Яскравим прикладом сучасного використання виконавських можливостей інструменту є *Motion trio* – польське акордеонне тріо, засноване в 1996 році Янушем Войтаровічем – лідером і автором більшості композицій. До складу ансамблю також увійшли Павло Баранек і Мартін Галажін. Важливо, що серед сучасних акордеонних ансамблів як особливо цікавий В. Пухновський відзначає саме цей краківський ансамбль [7, с. 21].

Motion trio – це сучасний новаторський колектив, який значно розширив акустичні можливості акордеону, застосовуючи експериментальні електронно-комп'ютерні технології до акустичного інструменту. Цей колектив займає вагоме місце на європейському та світовому музичному ринку. Використовуючи у своїй творчості всі переваги акордеона, вони відкривають щораз ширші можливості цього інструменту. За час свого існування підкорили найзнаменитіші концертні зали світу (*Карнегі-хол* у Нью-Йорку, *Концертхаус* у Відні), виступали у більше ніж 30-ти країнах світу і випустили 12 альбомів. Їхні альбоми – це прояв абсолютно нових можливостей акордеону, які проявляються за допомогою використання мелодійних гармоній і футуристичних звуків, наспівних тем, вплетених в електро – хіп-хоп. У своїх композиціях вони часто використовують фригійський звукоряд і хорал католицької меси, поряд відчуваються балканські ритми, баварські шлягери; передано атмосферу вулиці, ярмарки, вечірки. Ще *Motion trio* виробляють австрійські йодли, передають цигансько-балканську поліритмію, гудіння шотландських волинок тощо.

У них надзвичайно злагоджений ансамбль, фантастичний тембровий слух, органічне почуття форми з усіма нюансами наростання, кульмінації, спадів. Аналіз їх композицій, зокрема «Sounds of War», «You Dance», «Little story», «Game Over» свідчить про особливий стилістичний синтез на межі класики, року, авангарду і фламенко. Так, «Sounds of War» – це велика повість про новобранців із звуками

війни. В ньому відчуваються звуки загнаного дихання, автоматної тріскотні, виття винищувачів і після дзвону в закладених вухах – кроку піхоти. У композиції «You Dance» музиканти використовують глісандо в дусі джойстиків діджейської вертушки, ритмічні фігурації дискотеки, удари долонею по мікрофону з точністю метронома, від якого утворюється ритмічний бас дискотеки. Також цікавим є інструментування партій у творі «Little story», яке створює ефект стерео. Твір «Game Over» – це швидке пересування позивних і сирен в ігровій приставці зі «стрілялками» – аж до перезавантаження завислого комп'ютера. І коли типові звуки електронних девайсів, притому з просторовим ефектом, видають три акустичні інструменти – виходить оригінально і дуже сучасно.

Також оригінальним є їх трактування класичної музики. Версія твору *Prelude in E moll Op. 28* Ф. Шопена для трьох акордеонів звучить дуже несподівано. На перший погляд Януш Войтарович зробив вільне аранжування Шопена, надавши його остінатності сучасного звучання. Незважаючи на це, йому вдалося зберегти найважливіше, тобто унікальну таємничо-ностальгічну атмосферу твору, і хоч не завжди виправдані переклади творів Шопена, пройнятих духом фортепіано, для інших інструментів, в цьому випадку потрібно визнати влучність такої інтерпретації. Окрім Шопена в їхньому репертуарі також є твори інших відомих композиторів, серед яких Арам Хачатурян, Ігор Стравінський, Артюр Онеггер, Моріс Равель, Сергій Прокоф'єв і ін.

Через свої реформаторські погляди на акордеон *Motion trio* не мають нічого спільного з творчістю Р. Гальяно, А. П'яццоли та ін., а демонструють техно-підхід в акордеонній музиці: *Motion Trio* властивий електронно-експериментальний підхід до музики, застосований до акустичного інструменту. Поряд з традиційними *Motion Trio* видобувають зі своїх інструментів звуки, характерні скоріше для електроніки, без використання електронного обладнання! Один, а то й два акордеони раз за разом з невеликими варіаціями повторюють один і той самий короткий фрагмент. Таким чином циклічні патерни утворюють ритміко-басову основу на зразок техно-хаус або диско біта. Під час спільного виступу *Motion Trio* і легендарного Боббі Макферріна це стало ще очевиднішим, коли вокаліст своїми голосовими імітаціями розставив акценти і пунктиром позначив цей самий біт [4, с. 84].

Велику увагу до себе привертає їхній компакт-диск *Polonium*. Альбом був втіленням мрії багатьох років краківських віртуозів акордеону. Його назва походить від латинської назви елемента полонію, відкритого Марією Склодовською-Кюрі і названого на честь Польщі. В цьому альбомі музиканти, за їх словами, відобразили польську емоційність з її страхами, складною історією, але також гідністю, відданістю традиціям. На думку Януша Войтаровіча, це дуже глибокий і потужний альбом, який став здійсненням багаторічної мрії зібрати на одній платівці твори видатних польських композиторів другої половини XX століття: Вітольда Лютославського, Войцеха Кіляра, Кшиштофа Пендерецького і Генріка Миколая Гурецького [4, с. 52]. Проте, на відміну від багатьох інших інструментальних утворень, *Motion Trio* в основному виконує свою власну музику – композиції, навіяні авангардом, фольком, поп-культурою, і навіть комп'ютерними іграми, створені за законами мінімалізму, в яких завдяки застосуванню прийому остінатних повторень відбувається накопичення енергії, яка постійно тримає слухача в напрузі.

Можемо стверджувати, що виконавська діяльність та композиторська творчість *Motion trio* є надзвичайно цікавим явищем не лише у польській, але й у світовій акордеоністиці. Їх заслуга – в активному впровадженні акустичного інструменту в електронно-комп'ютерний простір сучасної авангардної музичної творчості.

Nazariy Liubinets. "Motion trio" in the context of modern Polish accordion performance.

The article investigates the trends of the Polish accordion school of the second half of 20th and the beginning of 21st centuries. The modern instrument palette was established in the work of a number of Polish performers. The popularity of accordion music among performers and listeners attracted the attention of composers, their genre-stylistic quest created a solid springboard for the discovery of new expressive techniques of the game on the instrument. In particular, in accordion ensemble creativity, in which the accordion is combined with various instruments, including non-traditional instrumental possibilities. The most experimental attempts include the combination of accordion with organ, percussion, copper instruments, tape and computer. The main purpose of the study is the performing arts of the Polish accordion trio "Motion", which testified to the evolution of the development of accordion chamber and ensemble art not only in Poland but also in the whole world. For analysis of creativity of the group the best works from their repertoire are selected, which includes both translations of famous works of world classics and author music. Based on "Sounds of War", "You Dance", "Little story", "Game Ovre", their approach to the use of acoustic capabilities of the instrument, new techniques of the game, non-traditional ways of sound production is analyzed. The album Polonium, which presented the works of famous Polish composers, including Witold Lutoslavsky, Wojciech Kiliar, Krzysztof Penderecki and Henrik Nikolai Gurecki, is also taken in account.

Key words: *Polish accordion school, Motion trio, accordion art, chamber-instrumental ensembles.*

Література

1. Офіційний сайт «Motion trio» URL http://www.motiontrio.com/pl
2. Dowlasz B. Techniki kompozytorskie w twórczości na akordeon. *Nowe trendy w edukacji muzycznej* pod red. A. Białkowskiego. Lublin, 2005.
3. Kowalska-Zając E. Kaczorowski Sławomir. *Kompozytorzy polscy 1918-2000*, red. Marek Podhajski. Gdańsk – Warszawa, 2005.
4. Pater J. Akordeonowe środki wyrazu w twórczości kompozytorów krakowskich. *Festiwal Muzyki Akordeonowej w Katowicach – wybór referatów*. Wydawnictwo Akademii Muzycznej im. K. Szymanowskiego. Katowice, 1993.
5. Pichura J. *Literatura akordeonowa. Rys historyczny do roku 1980*. Wydawnictwo Akademii Muzycznej im. K. Szymanowskiego. Katowice, 1985.
6. Puchnowski W. L. Pięćdziesiąt lat profesjonalnego kształcenia w grze na akordeonie w polskim szkolnictwie muzycznym: zarys osiagnięć. Warszawa, 2009. 23 c. URL http://stowarzyszenieakordeonowe.pl/data/files/7-50lat.pdf
7. Puchnowski W. L. Zarys historii akordeonistyki w Polsce. Gorzów Wlkp., 1986.
8. Rosinska E. Panorama polskiej twórczosci akordeonowej. Gdansk. 61 c. URL: http:// pinkaccordions.homelinux.org/staff/er/docs/panorama.pdf